

5778



Torah from Around the World

Tachrichiem macht men on kosjenes.

Doodskleren worden gemaakt zonder zakken.

Uit: 1001 Yiddish Proverbs, A storehouse of folk wit and wisdom from the Jewish past and present, red. Fred Kogos

Sjabbat 12 mei 2018 / 27 Ijar 5778, Behar-Bechoekotai, Wajikra/Leviticus 25:1 - 27:34

Tanach blz. 250 - 260

Haftara: Micha 3:5 - 4:5

Tanach blz. 1187 - 1188

Commentaar: Rabbijn Joe Rooks Rapport is, samen met zijn vrouw Rabbijn Gaylia R. Rooks, rabbijn bij de Adath Israel Brith Sholom Gemeente in Louisville, Kentucky.

vertaler: Benjamin Cohen

[Het Engelse origineel](#)

Tsedek in tsedaka vinden

Ik ging lunchen met een goede, christelijke vriend, een predikant die mij uitnodigde deel te nemen aan een liefdadigheidsproject dat zijn gemeente net was begonnen. We passeerden een bedelaar op straat. Ze zat op een stoep, was mager, schonkig, droeg een zonnebril op een bewolkte dag, en rookte een sigaret terwijl ze sprak: „Kan één van jullie misschien een dubbeltje missen voor een kop koffie?” Ik dacht: „Waar kan je nog een kop koffie voor een dubbeltje krijgen?” Toch stak ik mijn hand in mijn zak, zoals ik pleeg te doen wanneer ik een bedelaar passeer.

Ik had geen kleingeld. Ik heb nooit kleingeld: ik laat het in de auto liggen of op een schoteltje op mijn dressoir of in een tzedaka-busje op een plank, omdat ik nooit kleingeld op zak wil hebben; ik weet niet eens waarom. Normaal gesproken heb ik wel een dollarbiljet bij me dat ik kan missen, maar op deze dag had ik alleen maar twee twintigjes en een vijfje. Ik gaf haar het vijfje en liep door. „Wacht,” riep de vrouw „ik wil je een knuffel geven.” „Nee, bedankt,” antwoordde ik, „maak er maar goed gebruik van.”

We gingen een restaurant binnen, en terwijl we dat deden, zei mijn christelijke vriend: „Dat was erg vriendelijk van je.” Ik antwoordde: „Wat bedoel je?” Hij zei: „Je gift aan die vrouw.” En ik zei: „Het was waarschijnlijk eerder dom dan vriendelijk.”

Ergens in deze gedachtenwisseling kunnen we de betekenis van de sidra van deze week vinden. Bovendien kunnen we het verschil zien tussen het christelijke concept van liefdadigheid, dat gebaseerd is op vriendelijkheid, en het joodse concept van *tzedaka*, dat gebaseerd is op rechtvaardigheid, zoals expliciet omschreven in de sidra van deze week, Behar-Bechoekotai. Hoofdstuk 25 van het boek Wajikra/Leviticus gaat geheel over de rechten van de armen en berooiden: het recht dat hen toekomt, het respect dat hen moet worden gegeven, en de zorg die moet worden gegeven om hen en hun kinderen te helpen te ontsnappen aan de vicieuze cirkel van armoede, waarin hun leven voor altijd verstrikt dreigt te raken.

Dit ideaal voelt wat wereldvreemd aan. Het lijkt op een ouderwetse manier eerbiedwaardig, maar ver verwijderd van de zo kenmerkende afstand tussen de manier waarop wij geven enerzijds en hoe onze gift ontvangen wordt anderzijds. Zelden ontmoeten wij de mensen van wie het leven door onze tzedaka direct wordt beïnvloed. En volgens mij is het die afstand waardoor we het zicht verliezen op de *tsedek* in de tzedaka: de *rechtvaardigheid* (*tsedek*) die ten grondslag ligt, of zou moeten liggen, aan al onze *rechtvaardige daden* (*tzedaka*).

Laat ik een vertrouwder beeld van de joodse waarde van tzedaka in het Midden-Europa van weleer in de herinnering roepen. Herinner je je het moment in *Anatevka* (*Fiddler on the Roof*) wanneer Tevye langs de dorpsbedelaar loopt en hem een *kopeke* geeft? „Eén kopeke maar?,” zegt de bedelaar, „Vorige week gaf je me twee kopeken.” „Sorry,” zegt Tevye, „ik had een slechte week.” „Nou en,” zegt de bedelaar, „als jij een slechte week hebt gehad, moet ik daar dan onder lijden?”

In dit antwoord zit een *gotspe* verstopt waarom we moeten lachen, maar tegelijkertijd lachen we om de waarheid die er onder ligt en die ons tot wijsheid kan brengen. Het Hebreeuwse woord *tzedaka* komt van de wortel *tsedek*, hetgeen niet 'liefdadigheid' betekent, maar 'rechtvaardigheid'. Tzedaka is rechtvaardigheid in actie. De bedelaar heeft recht op zijn aalmoes en wij hebben de verantwoordelijkheid om hem die te geven. Niet omdat we 'vriendelijk' zijn, of zouden moeten zijn; niet omdat we allen deel uitmaken van een sociale eenheid in dit gouden land; niet omdat we ons schuldig voelen om wat we bereikt hebben; niet omdat misdaad en ziekte zich anders zouden verspreiden vanuit de lagere klassen. Tzedaka geven is doen wat juist is, doen wat rechtvaardig is. Vanuit een joods perspectief is het zo simpel als dat.

Er zijn legio verhalen over de profeet Elija die, vermomd als dakloze bedelaar, naar ons toe komt. In veel van die verhalen wordt hij slecht behandeld en wordt daarom de komst van de messiaanse tijd, waarvan hij een voorbode zou zijn, uitgesteld. In de meeste van de verhalen sluiten rechtvaardige zielen, die alles wat ze hebben met hem delen, vriendschap met hem en worden vervolgens beloond met wat ze echt nodig hebben.

Oppervlakkig bezien zijn dit eenvoudige verhalen: behandel de bedelaar als iemand die de *masjiach* (messias) aankondigt, want je weet maar nooit wat voor goeds daar van kan komen. Maar onder deze verhalen ligt een veel diepere levensles. Elija komt niet met een zak vol geschenken voor de gelukkigen die weten hoe ze het spel moeten spelen. De test is eenvoudiger: Elija komt in deze verhalen de rechtvaardigen te hulp, en het geven van tzedaka is de eenvoudigste aller testen. Een 'rechtvaardige ziel', een *tsaddiek*, geeft tzedaka

zelfs als er niets tegenover staat. De vraag die Elija ons stelt is eenvoudig deze: „Ben je een tsaddiek? Ben je een rechtvaardige ziel?”

De uitdaging waar wij in de moderne tijd voor staan, is het onderkennen van deze waarde, de rechtvaardigheid van rechtvaardige daden, zelfs wanneer er niet meteen een voordeel voor ons in zit. In elke toevallige ontmoeting met behoeftigen staan wij tegenover de Allerhoogste. Wellicht ontmoeten wij Elija deze keer of we mogen, heel misschien, nog iets groters beginnen. Wellicht wórdten wij Elija en worden wij samen de verkondigers van betere tijden.

Onderweg naar buiten passeerden mijn christelijke vriend en ik dezelfde vrouw op dezelfde stoep, met dezelfde zonnebril op en dezelfde sigaret in haar mond, althans zo leek het. „Hé,” zei ze weer, „kun je een dubbeltje missen voor een kop koffie?” Ik glimlachte, maar mijn vriend zei: „Hij heeft je net vijf dollar gegeven.” „Dat weet ik,” zei de bedelares, „dat herinner ik me wel. Maar jij hebt mij vandaag nog niets gegeven.”

Ze zag er niet uit als Elija. Ik ben er vrij zeker van dat Elija niet rookt en geen zonnebril draagt. Maar zij had iets van die gotspe van de bedelaar in *Anatavka*, en ze herinnerde me aan de rechtvaardigheid, de tsedaka, waartoe elke tsaddiek gehouden is.